

А. Скляренко, О. Скляренко

АРТИКЛЬ В СФЕРЕ ОНОМАСТИКИ.

Ч. 1. Теория ономастических артиклей

О. : Астропринт, 2015.— 380 с.

Ч. 2. Функционирование ономастических артиклей

О. : Астропринт, 2016.— 416 с.

Рецензована праця, що становить третю книгу п'ятитомної серії «Типологічна ономастика», присвячена зіставному дослідженню артиклів.

Важливість рецензованого видання для вітчизняної ономастики полягає в збагаченні теорії власних назв новими фактами, дещо далекими для тих, хто займається східнослов'янськими мовами, у яких немає артиклів. Для спеціалістів із загального та зіставного мовознавства рецензована праця цінна тим, що започатковує окрему галузь лінгвістики, названу артиклезнавством, або артиклезнологією (с. 82). Її виокремлення стало можливим унаслідок узагальнення матеріалу різних мов, що дозволило вийти на новий рівень абстракції й усвідомити існування окремої дисципліни.

Перша частина рецензованої праці — «Теорія ономастичних артиклів» — складається з двох частин. У першій окреслено основи артиклезнавства з виділенням у різних мовах означеного, неозначеного, нульового, партитивного й загального артиклів, а в другій частині, яка складається з дванадцяти розділів, розглянуто три аспекти теорії ономастичного артиклезнавства: загальні питання, класифікація артиклевих онімів, система досліджуваних одиниць у зіставлених мовах.

Виклад загальних питань ономастичного артиклезнавства зосереджений на виборі підходу, найприйнятнішого для пояснення вживання артиклів із власними назвами. У зв'язку з цим показано обмеженість трактування артиклів у розрізі категорії означеності / неозначеності, яка, на думку авторів, пролизує системи як артиклевих, так і безартиклевих мов; обґрунтовано гіпотезу про емфатичне походження означеного артикля, призначеного для акцентування екстралінгвальних сутностей, і, що дуже важливо не тільки для ономастики, а й для граматики, вперше запропоновано розглядати артиклі в аспекті градуальності, яка відбиває різний

ступінь знання мовців про конкретний предмет. Відповідно неозначену форму пов'язано з початковим рівнем індивідуалізуючої ієрархії; означену форму загальних іменників співвіднесено з другим рівнем, на якому артикль виконує ідентифікувальну, конкретизуючу, обмежувальну й виокремлювальну функції; третій рівень індивідуалізуючої ієрархії відведено ономастичним артиклям, які сполучаються з власними назвами.

Запропонована ієрархія слугує підґрунтям для синхронної реконструкції шарів артиклевих власних назв у зіставлених мовах. Перший шар дослідники пов'язують із загальними іменниками, призначеними в артиклевих мовах для іменування так званих унікальних об'єктів, які включають небо, сонце тощо, адже вказані одиниці за певних умов трансформуються у власні назви, утворюючи значне перехідне поле. До другого шару автори зараховують сполучення означеного артикля з протоонімами, які виокремлюють один — найяскравіший — об'єкт, що виявляється в написанні його назви з великої літери (*the English Channel*). Третій шар, передусім поширений у французькій мові, включає персоніфікуючий ономастичний артикль, призначений для уособлення неживих сутностей, що супроводжується його написанням з великої літери (*The Night*). Четвертий шар представлений проміжною функцією означеного артикля, яка зумовлює зсув у значенні мікропонімів, сприяючи їх актуалізації.

Систему ономастичного артикля розглянуто у вимірах синтагматики, парадигматики і функції. У ракурсі синтагматики виокремлено три основні способи сполучуваності артиклів з онімами: фіксований включає аглютинований, тобто зчеплений з післяартиклевою частиною (*Ель-Сальвадор*), та інкорпорований, злитий з основою слова (*Лас-Вегас*); ад'єктивний зумовлює субстантивізацію прикметників з їх наступним пере-

творенням у власні назви; інтерпозитивний виявляється у входженні артиклів до складу власних назв, що здебільшого характерно для французької мови.

В аспекті парадигматики у праці висунуто оригінальну гіпотезу про залежність частотності вживання досліджуваних одиниць з власними назвами від структурних і функціональних особливостей артиклевой системи певної мови. Зокрема, показано, що внаслідок більшої кількості форм система артиклів німецької мови інтенсивніше діє на систему онімів, ніж в англійській мові, у якій спостерігається менше поширення артиклів з власними назвами. Зазначена гіпотеза пояснює, чому розроблена нами свого часу класифікація англійських артиклевих і безартиклевих онімів¹ не може бути перенесена на інші мови.

Досліджені функції артиклевих онімів демонструють зв'язок запропонованої в праці концепції з провідними напрямками сучасного мовознавства.

Екзистенційна функція неозначеного артикля пов'язана з логічним аналізом мови. Емоційно-експресивна палітра артиклевих онімів у французькій мові перебуває в руслі емотіології, а поширення артиклевих антропонімів у іспаномовних судових документах належить до сфери юридичного дискурсу і дискурсології загалом.

Дослідження ролі артиклів у формуванні тропейчних ономастичних засобів через синекдоху, метонімію й метафору наближає рецензовану працю до когнітивних розвідок. Автори виявили, що найважливішу роль у виникненні артиклевих онімів відіграє топонімічна, ойконімічна, оронімічна і потамонімічна синекдоха, зумовлюючи, наприклад, утворення назв населених пунктів чи їхніх частин унаслідок онімізації апелювативних лексем (*the City*). Встановлено, що топонімічна метонімія поширена у французькій мові, де власною назвою одного об'єкта часто стає номенклатурне найменування іншого, розташованого поряд, наприклад, іменник *Donjon* позначає не лише башту, а й замок. Автори показали, що топонімічна метафора, яка найбільш характерна для американської ономастики, виявляється у використанні артиклевих назв частин тіла істот для утворення власних назв. Так, іменник *The Heads* називає два миси при вході в сіднейську гавань.

Аналіз артиклевих екзонімів, які використовуються іншими народностями, а не носіями мови, перебуває в руслі лінгвокультурологічних досліджень, а розгляд інтерференції, що виявляється, зокрема, в проникненні німецького артикля в угорську мову, є внеском у теорію мовних контактів.

¹ *Потапенко С. И.* Безартиклевое употребление существительных в английском языке // *Иностр. яз. в шк.* — 1996. — № 5. — С. 55–59; *Потапенко С. И.* Использование артиклей с именами собственными в английском языке // *Иностр. яз. в шк.* — 2000. — № 2. — С. 65–68.

У другій частині, присвяченій функціонуванню ономастичних артиклів, розкрито їхню сполучуваність з одиницями дев'яти семантичних груп: назвами географічних об'єктів, хоронімами та ойконімами, урбанонімами, назвами вокзалів, технічних споруд, друкованих ЗМІ, транспортних засобів, організацій, музичних груп.

Перспективу подальшого дослідження із запропонованих позицій убачаємо в поясненні омонімічних артиклів із залученням сучасних лінгвістичних підходів. Зупинимося на двох можливих аспектах: віковому й лінгвопрагматичному. Перший з них усе ще виявляється у вживанні в англійській мові означеного артикля з назвою України всупереч панівній тенденції безартиклевого вживання назви нашої держави, на що вказано в другій частині рецензованої праці (с. 151). Проте такий стан справ характерний лише для стандартизованих різновидів англомовного дискурсу. Натомість у мовленні старшого покоління носіїв англійської мови означений артикль ще зберігається, адже, як казав один англійський викладач, їх так учили в школі. Зокрема, артикль з назвою України знаходимо в інтерв'ю прем'єр-міністра Великої Британії Терези Мей і генерального прокурора США Джефа Сепенса, яким 60 і 70 років відповідно. Лінгвопрагматичний аспект відображений у неоднозначному функціонуванні «конституційного» означеного артикля, офіційно закріпленого в назвах окремих країн, наприклад *The Gambia*. У другій частині рецензованої праці вказується на розбіжності у вживанні цього артиклевого топоніма (с. 156), проте, на нашу думку, наступний крок вимагає виявлення причин збереження артикля в онлайн-повідомленнях телерадіокомпанії Бі-Бі-Сі і його відсутності на сайті «Голосу Америки». Просування в цьому напрямку дозволить розв'язати інші ономастичні проблеми лінгвопрагматичного плану, які стосуються нашої держави, наприклад, пояснити, чому Бі-Бі-Сі зберігає радянський варіант назви столиці України (*Kiev*), а «Голос Америки» дотримується сучасної транслітерації (*Kyiv*).

В аспекті термінології видається коректнішим говорити про ономастичну функцію артикля з огляду на збереження однієї і тієї самої форми, хоча зручнішим для вживання виявляється використаний у праці термін «ономастичний артикль».

Безсумнівно, вихід авторів у зівставне мовознавство дозволив запропонувати новий — узагальновальний — погляд на систему артиклів, розкрити цілу низку їхніх ономастичних функцій, які неможливо виявити, перебуваючи в межах окремої мови, а також показати плідність сучасних лінгвістичних підходів.

С. ПОТАПЕНКО
(Ніжсин)